

WORTELS EN VLEUGELS!

Geef vertrouwen en creëer verantwoordelijkheid

Stel dat de eerste focus van het onderwijs zou zijn om samen met de leraar en je klasgenoten uit te zoeken wie je bent en wat je kunt. Dat je vanaf de eerste dag dat je op school komt geen druk voelt om te moeten presteren maar dat je in een atmosfeer van ruimte en vrijheid uitgedaagd wordt het beste uit jezelf te halen. Dat de focus van leraren is: 'Grow them roots and wings'. Wortels, zodat je stevig op je benen komt te staan doordat je het gevoel meekrijgt dat je er toe doet en er bij hoort en Vleugels, zodat je lef ontwikkelt om vanuit je kwaliteiten te experimenteren en je vleugels uit te slaan. Dat je in een atmosfeer zit waarin tot in de vezels van het systeem vertrouwen is. Waar je verantwoordelijkheid krijgt en dus ook neemt. Waar zorgzaamheid en ruimte aanwezig zijn. En dit allemaal op alle lagen in de school. Tussen leerling en leraar, tussen leraar en schoolleiding en tussen schoolleiding en de overheid. En dat dat ook voelbaar en zichtbaar is in de leerruimte die tot je beschikking staat, de school. Stel dat dat zo was... hoe zouden leerlingen dan op school rondlopen? En hoe zouden leraren hun werk ervaren? Wat zou er anders zijn?

We hebben dit in Finland, mogen ervaren en zijn diep geraakt door de onderstroom van vertrouwen en de mate van eigenaarschap die we zagen in het Finse onderwijs. Dit werd bijvoorbeeld sterk zichtbaar in de vele keuzemogelijkheden die we zagen voor leerlingen en in de manier waarop leerlingen met deze keuzes omgaan.

KEUZES DIE (EEN GEVOEL VAN) AUTONOMIE GEVEN

Keuze in *wat* je leert

In de elementary school wordt gewerkt met teamteaching (Canadese model, zie differentiëren) waardoor een leerling het ene vak op een hoger niveau kan volgen en het andere vak op een lager niveau. In het upper secondary onderwijs moet een leerling in totaal 75 courses voldoende afronden. Vijftig hiervan zijn verplicht, 25 mogen leerlingen zelf, uit een scala van courses, kiezen. De verplichte courses zijn vooral gericht op Fins, Zweeds en wiskunde. De keuze courses bevatten overige talen, exacte vakken, de zaakvakken en kunst en cultuur. Eind april plannen ze de courses voor het hele volgende schooljaar, en ze kunnen hier alleen van afwijken in overleg met hun studiekeuzebegeleider. Sommige courses worden op 2 levels gegeven. De meeste leerlingen kiezen in eerste instantie voor "the long" level maar kunnen overstappen naar de "short" level als de long level te veel gevraagd is.

Keuze in *wanneer* je leert

Wanneer de leerlingen welke course volgen is op de upper secondary (16-19 jaar) school helemaal vrij. Al zit er in sommige verplichte courses wel een vaste volgorde.

De leerlingen die wij spraken gaven aan dat ze in het eerste jaar vooral de verplichte courses volgen omdat ze dan nog niet goed weten wat ze willen. Naarmate dit duidelijker wordt kiezen ze courses die goed aansluiten bij hun vervolgstudie en/of die hun interesse hebben.

Doordat leerlingen zelf kiezen op welk moment zij de courses gaan volgen en omdat ze *ook* nog eens 25 van de 75 courses naar eigen inzicht mogen kiezen ervaren de leerlingen een groot gevoel van autonomie wat hun motivatie zichtbaar positief beïnvloedt.

De meeste leerlingen willen hun courses in 1 keer halen. Niet halen betekent immers dat je de course over moet doen en dat doen ze liever niet. Ook dit helpt om de motivatie te vergroten.

Keuze met wie je leert

Op alle drie de scholen werken leerlingen veel in groepen. Deze worden samengesteld naar eigen keuze en in overleg met de docent.

Doordat leerlingen op de secondary school zelf kiezen wanneer ze welke courses gaan volgen, kunnen leerlingen van grade 10 t/m 12 (16 t/m 19 jaar) bij elkaar in dezelfde course zitten!

Keuze in hoe je leert

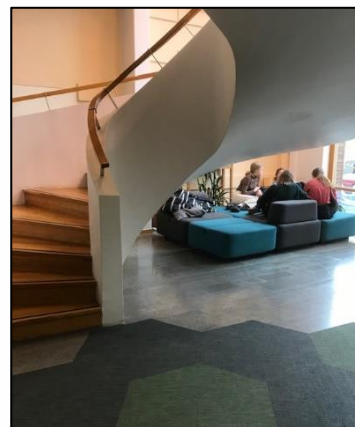
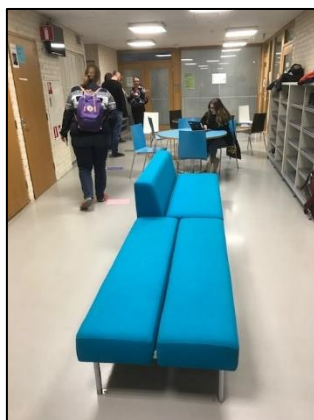
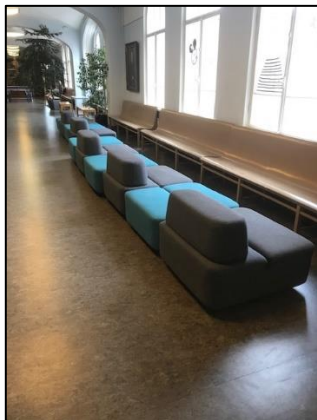
Binnen de lessen kunnen de leerlingen vaak kiezen voor verschillende werkvormen om de leerdoelen uit te werken. We zagen dit op alle drie de scholen.

Keuze in manier van afsluiten

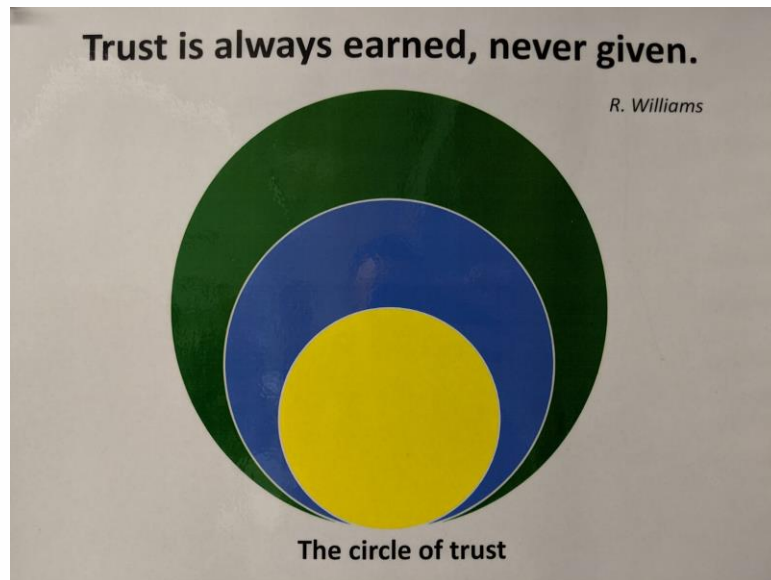
Daarnaast zagen we dat docenten en leerlingen aan het begin van een course of periode samen de leerdoelen bespraken en samen afspraken hoe ze de course gaan afsluiten. Hoe gaan de leerlingen laten zien dat ze de doelen behaald hebben? Het kan zijn dat samen besloten wordt dat dit in toetsvorm gebeurt. Het kan ook zijn dat leerlingen een eindwerkstuk maken of dat er gaandeweg de course elke les of elke week een formatief toetsmoment is.

Keuze in waar je leert

Op alle drie de scholen waar we waren is het gebouw 'van de leerlingen'. Overal zijn plekken om te werken, te 'chillen' en te leren. Leerlingen mogen vaak zelf kiezen waar ze willen werken (mits er geen instructie is).

Een mooie vorm die we zagen op de primary school was het gebruik van 'the circle of trust'. Een les bestaat vaak uit een korte instructie om daarna alleen of in groepjes aan de slag te gaan. Als een leerling laten zien dat zij met hun groepje zelfstandig en gericht aan de slag gaan dan mogen zij zelf een plekje in de school kiezen waar ze gaan werken (de groene cirkel). Willen ze meer uitleg of hebben ze laten zien dat ze meer begeleiding nodig hebben om gefocust te werken, dan blijven ze in het klaslokaal (de gele cirkel). Als ze *net* nog een beetje hulp nodig hebben, dan zoeken ze een plekje in de buurt van het lokaal zodat één van leraren zicht op hen heeft (de blauwe cirkel).

VERTROUWEN EN VERANTWOORDELIJKHEID

We hebben sterk ervaren dat leerlingen die vertrouwen krijgen, verantwoordelijkheid nemen. Tijdens de lessen zien we bijvoorbeeld leraren weinig reageren op wat wij ongeoorloofd gedrag zouden noemen. Wil je de hele les op je smartphone werken? Ga je gang! Als je anderen maar niet stoort en zorgt dat je de course wel afmaakt. Hoe jij werkt en wat jij doet is jouw verantwoordelijkheid! De Nederlandse leerlingen gaven aan dat zij geraakt werden door het feit dat ze zo weinig stress ervoeren in het Finse onderwijs omdat leerlingen echt zelf kiezen om te werken in de les. En als ze niet willen werken omdat ze hun dag niet hebben, dan wordt daar niet bovenop gezeten maar wordt de leerling, vanuit vertrouwen dat het wel weer goed komt, met rust gelaten. "Iedereen heeft wel eens een slechte dag", zei een van de Finse docenten als vanzelfsprekend.

"Je hoeft niets te doen maar ze verwachten wel dat je het gaat doen, dus dan doe je het. Dat is het grote verschil met het Nederlandse systeem", zei een Nederlandse jongen van 16 die nu al jaren in Finland woont. Deze houding geeft rust voor de leerlingen, maar ook voor docenten! In gesprekken met enkele docenten begrepen ze bijna de vragen niet die wij stelden over leerlingen die niet meedoen, en welke interventies ze daar op inzetten. Hun mindset is echt anders. Opzienbarend vonden we dat.

Leerlingenraad

In alle drie de scholen was een leerlingenraad actief. In de ene school zelfstandiger dan in de andere, maar in alle drie de scholen werden leerlingen betrokken bij het organiseren van activiteiten, werden zij geconsulteerd bij besluiten over de school en het onderwijs en konden zij zelf komen met thema's waaraan zij aandacht wilden besteden in de school. Op de higher secondary school kwam bijvoorbeeld de vraag aan het team: 'Wij zien veel leerlingen die alleen staan in de klas of in de school. Hoe kunnen we daar mee omgaan, en wat kunnen jullie, als leraren, daar aan doen?'

Verantwoordelijkheid voor de leeromgeving

De 3 scholen zagen er alle drie fantastisch uit. Ruim opgezet, mooi meubilair, veel licht, kleurrijk en schoon. Er wordt duidelijk geïnvesteerd in de gebouwen. Wellicht ook omdat alle drie deze scholen een functie hebben in de community. In de scholen waren ook ruimtes die door de wijkbewoners gebruikt

konden worden, zoals bijvoorbeeld een bibliotheek, een muzieklokaal, sportfaciliteiten en een theater. In 1 school konden de bewoners zelfs tegen betaling komen eten 's middags.

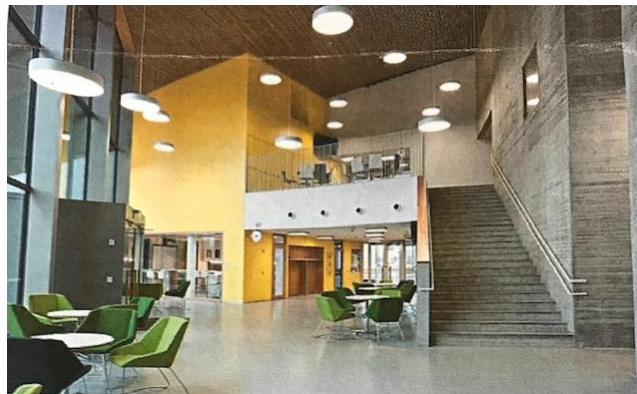
In Finland eten de leerlingen en docenten elke dag op school een warme lunch. Je kunt je voorstellen dat dat een enorme puinhoop zou kunnen worden en dat er veel eten verspild kan worden.

Na een heerlijke maal van pasta met tonijn of kikkererwten zagen we hoe leerlingen verantwoordelijkheid namen voor hun leefomgeving: er stonden drie jongetjes klaar die ons complimenteerden met onze keurig leeggegeten borden. De enkeling die niet alles op had gegeten, kreeg het verzoek om de volgende keer minder op te scheppen.

Ander voorbeeld: een actie van de leerlingen die zich druk maakten over duurzaamheid. Zij constateerden dat in de pauzes en na schooltijd in veel lokalen de computers en lichten aan bleven staan. Deze leerlingen bedachten een systeem met rode en groene kaarten. Aan het einde van de dag controleerden zij alle lokalen en lieten een groene sticker achter als het lokaal keurig was achtergelaten. Was het licht nog aan of waren de computers niet afgesloten of was het een rommeltje, dan kreeg het lokaal een rode sticker. Aan het einde van de maand kreeg de klas met de meeste groene stickers een prijs! Succes gegarandeerd!

De scholen waren schoon. Nergens lag afval op de grond, geen graffiti, geen kauwgom onder de tafels (jaja, we hebben steekproeven gedaan). Op alle 3 de scholen waren tafelfoetbalspel, tafeltennistafel etc. tot de beschikking van de leerlingen. Met balletjes, batjes, etc.

Leraren en leerlingen lijken de verantwoordelijkheid om het schoolgebouw mooi en schoon te houden samen te delen.

COACHING VAN DE LEERLINGEN

Er zijn regelmatig, en in verschillende settings, 'coachingsgesprekken' met de leerlingen. In die gesprekken ligt de nadruk op de kwaliteiten van de leerling en op wat de leerling *kan* ! In de gesprekken worden met de leerling doelen gesteld. In het volste vertrouwen wordt er van uitgegaan dat de leerling aan zijn leerdoelen gaat werken en dat hij daarbij zijn persoonlijke kwaliteiten in zet. Als er geen voortgang of groei zichtbaar is wordt dit met de leerling besproken.

Coaching voorafgaand aan het schooljaar

In april spreekt de studiekeuzebegeleider op de higher secondary school iedere leerling in een persoonlijk gesprek. In dat gesprek wordt besproken welke courses de leerling het komende schooljaar wil gaan doen en wanneer hij die wil gaan doen. Daarbij wordt, waar mogelijk, een relatie gelegd met het vervolgonderwijs.

Coaching in de les

Iedere course start met het helder communiceren van de leerdoelen en de lesplanning. Op basis daarvan kan de leerling zijn eigen planning maken.

Minimaal eenmaal per course heeft de leerling een gesprek met de vakdocent waarin hij feedback krijgt op zijn voortgang, op inhoud en op gedrag.

In de lessen worden leerlingen gestimuleerd elkaar feedback te geven en elkaar te ondersteunen. We hebben in Finland gezien en gehoord wat het belang is van een goede feedbackcultuur. Goede, positieve leerbevorderende feedback geeft meer resultaat dan werken voor de toets. Daarbij moet wel vermeld worden dat de coachende basishouding door de hele school heen verweven is in de manier van benaderen en aanspreken van leerlingen.

Coaching in de mentorgroep

Omdat de leerlingen op de secondary schools steeds les hebben in verschillende groepen is het klassenverband minder sterk dan in Nederland. Leerlingen zitten wel in een 'stamgroep' die 1 maal per week samenkomt. In deze stamgroep of mentorklas wordt gesproken over de voortgang, actuele problemen en absenties. Leerlingen die tegen problemen aanlopen die niet in de stamgroep opgelost kunnen worden, kunnen doorverwezen worden naar de schoolpsycholoog, de schoolverpleegkundige, de schoolmaatschappelijk werker of de studiekeuzebegeleider.

Coaching in het driehoeksgesprek

Drie keer per jaar is er een gesprek tussen leerling, ouders en mentor. In dat gesprek worden samen persoonlijke leerdoelen opgesteld en geëvalueerd. Deze kunnen gericht zijn op de voortgang in de vakken maar kunnen ook gaan over algemene vaardigheden of persoonlijke ontwikkeling.

Ook wordt in dit gesprek de voortgang in de vakken besproken. Streven is dat leerlingen in deze gesprekken het voortouw nemen.

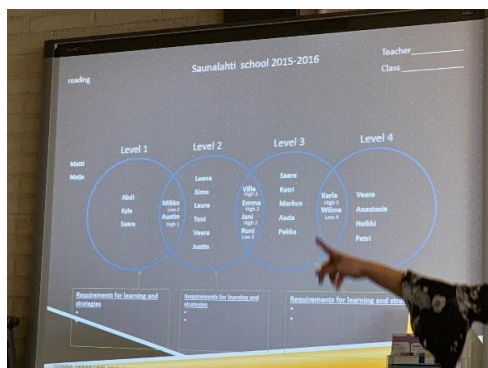
Coaching van docenten

Het coachen van docenten is een belangrijk ontwikkelpunt in Finland. Een systeem voor startende docenten, zoals we dat veelal in Nederland kennen, kennen ze er niet. Collegiale consultatie, wederzijds lesbezoek en elkaar feedback geven op de lessen is niet vanzelfsprekend. Na de academische opleiding, die iedere docent hier krijgt, ben je 'klaar'. Er wordt, wederom vanuit vertrouwen, wel van uitgegaan dat

je je eigen professionalisering vorm geeft. Met de invoering van het nieuwe curriculum dringt echter ook het inzicht door dat het leren van en met elkaar gedurende je loopbaan, ook voor Finse docenten winst zou zijn. Een van de principals zei tegen ons: 'Op dat gebied hebben wij van jullie in Nederland wel iets te leren.'

DIFFERENTIËREN

Waar we op de Nederlandse scholen vaak erg zoekende zijn naar manieren om te differentiëren in de klas wordt daar in Finland heel anders mee omgegaan. Wij proberen te differentiëren in een klas met 30 leerlingen, 1 docent en 3, 4 of 5 verschillende leerlingniveaus. In Finland hanteren veel scholen het zogenaamde 'Canadese model' dat uitgaat van teamteaching.

Je bent met 3 docenten verantwoordelijk voor 3 groepen. Samen met je collega's verdeel je de leerlingen op niveau en verdeel je de niveaugroepen over de leraren. Zo wordt gedifferentieerd werken een stuk beter behapbaar. Bijkomend voordeel is dat het vanzelfsprekender wordt om met je collega's te overleggen over leerlingen en aanpak waardoor weer meer met en van elkaar geleerd wordt.

HET NIEUWE FINSE CURRICULUM

Focus op heel de mens

In 2016 is in Finland het nieuwe curriculum geïntroduceerd. Daarin verschuift de focus van 'teaching' naar 'learning'. Ondanks het feit dat Finland hoog scoort op de PISA lijst wil men toch het curriculum wijzigen en nog meer aandacht besteden aan een holistische benadering van de leerlingen. Dus aandacht voor wie je bent en wat je kunt. Denken vanuit kwaliteiten en samen leven en werken vanuit zorg en aandacht voor elkaar. Daarin is de inhoud van het vak ondergeschikt aan de pedagogiek en de persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen. Dit is meer voelbaar in de school dan letterlijk zichtbaar. Het gaat over de ruimte voor leerlingen om te zijn wie ze zijn, om die al eerder genoemde slechte dag te mogen hebben en over de ruimte om te ontdekken wie ze zijn.

Eén van de principals formuleerde het als volgt: "Bedenk voor jezelf als professional *hoe* je aanwezig wilt zijn binnen je school/les en *waar* je je aandacht op richt. Ben je alleen aanwezig op de momenten van crisis en correctie of heb je vooral aandacht voor het leerproces en voor de leerlingen die daar aan deelnemen. Door belangstelling te tonen, kwaliteiten te benoemen en het geven van complimenten."

Het nieuwe curriculum in Finland bestaat voor 1/3 uit vakinhoud en voor 2/3 uit 'andere zaken'. Wat die andere zaken zijn kunnen onze Finse gastheren en dames eigenlijk nauwelijks benoemen. Voor hen is het zo vanzelfsprekend! Bij doorvragen gaat het over waarden die ze willen uitstralen en doorgeven. Over vertrouwen en geloof in de ontwikkelingsmogelijkheden van iedere leerling in eigen tempo en tijd.

Op de elementary school die we bezochten was heel erg zichtbaar dat er aandacht was voor de mindset van docenten en leerlingen. Op de vloeren zaten geplastificeerde opbeurende teksten geplakt, geschreven door de leerlingen, voor de leerlingen die 'met hun hoofd naar beneden lopen'. Op muren en

ramen waren overal teksten aangebracht om de groei-mindset van leerlingen en docenten te bevorderen. Op de kluisjes van de leerlingen EN op de kluisjes van de docenten hingen papieren hartjes waarop anderen de kwaliteiten van de kluisjesbezitter hadden geschreven en waar complimenten op werden geschreven. Dat doet echt iets met de sfeer in de school.

Binnen het nieuwe curriculum is ook meer aandacht voor teamteaching. Voor docenten ligt de focus op *samen* leren en ontwikkelen. 'Working together is breathing the same air'.

Iedere docent heeft in zijn aanstelling ruim ontwikkeltijd om samen met collega's onderwijs te ontwerpen en voor te bereiden. Er wordt op de scholen steeds meer gewerkt met een vorm van gespreid leiderschap waarin leraren vanuit onderwijs-ontwikkelgroepen meedenken over de onderwijsontwikkeling en over de schoolorganisatie. Docenten geven aan dat zij dit als zeer stimulerend ervaren.

In het nieuwe curriculum is verplicht gesteld dat er meer vakoverstijgende, betekenisvolle manieren van lesgeven moeten worden ontwikkeld. Binnen de scholen zijn docenten bezig met het ontwikkelen van vakoverstijgende courses waarin de betrokken vakken een meerwaarde hebben voor elkaar.

Wij zagen een prachtig en inspirerend voorbeeld van een docent geschiedenis en een docente Nask die samen een course ontwikkeld hadden over de geschiedenis van de natuurkunde en hoe die geleid heeft tot de ontwikkeling van de atoombom.

Wat we hier gezien hebben is dat de docenten in deze courses zich richten op de grote, overkoepelende doelen, de macro-doelen. Zij geven les in de grote lijnen. De leerlingen kiezen vervolgens zelf welke deelopdrachten zij gaan doen en werken daarin, meer op detail, dingen uit in een opdracht of werkstuk. De leerlingen kiezen dus zelf welke leerdoelen (micro-doelen) zij uitwerken. De docenten hebben het vertrouwen dat door het samenvoegen van het werk van de hele klas alle doelen aan bod komen.

SAMENVATTEND

Basiswaarden: vertrouwen en verantwoordelijkheid

Vertrouwen, verantwoordelijkheid, zorgzaamheid en ruimte zijn elementen die we steeds terug zagen in de scholen.

Door vertrouwen te geven, creëren de scholen verantwoordelijkheid.

We hebben een aantal voorbeelden gezien van hoe je hier vorm aan kunt geven. Bijvoorbeeld het geven van keuzes die een gevoel van autonomie geven, de coachende basishouding van leraren. Oog voor heel de mens. Het werken met de cirkel van vertrouwen. Vormen van teamleren en team teaching, gedeeld leiderschap, focus op holistisch welzijn voor docenten en leerlingen, focus op het ontwikkelen van wortels en vleugels.

Op de Finse scholen wordt onderling veel gesproken over waarden die ze willen leven, over het samen vormgeven van onderwijs. Over de verbinding met de buitenwereld en de samenleving om de school heen, over duurzaam bijdragen aan deze samenleving.

Finse uitgangspunten in het Nederlandse onderwijs?

Wij zijn ons ervan bewust dat een systeem in het ene land niet zomaar overgenomen kan worden door een ander land. Cultuur, regelgeving, en gewoonten zijn specifiek voor ieder land.

In Nederland zijn veel scholen op zoek naar manieren om formatief werken te implementeren in de school of om vorm te geven aan gepersonaliseerd leren. In Finland zijn ze daar ook mee bezig maar dat gaat op een natuurlijke, vanzelfsprekende manier, door die onderstroom van vertrouwen die er heerst. Wij zitten echter in een onderwijssysteem van meten en controleren. Een Nederlandse leerling zei aan het einde van de week treffend: 'Nederlandse leraren zijn controleurs; Finse leraren zijn gidsen'. Het is in onze ogen boeiend om samen te onderzoeken hoe wij meer gidsen kunnen worden in plaats van controleurs. En op welke manier wij een aantal onderdelen van het Finse systeem en gedachtengoed kunnen implementeren in onze scholen, met respect voor onze eigen cultuur.

Wat zou er veranderen in jouw school ...

- als jij, als docent, uit zou gaan van vertrouwen in je leerlingen? Vertrouwen dat ze willen leren. Vertrouwen dat ze kunnen leren. Vertrouwen dat ze zullen leren.
- als de toetscultuur plaats maakt voor feedbackcultuur (zowel tussen leraar en leerling als tussen leraren onderling als tussen leerlingen onderling)?
- als jij, als vakdocent, wordt uitgedaagd om de verbinding aan te gaan met een ander vak en zodoende meerwaarde te creëren voor beide vakken en voor de leerlingen?
- als de boodschap wordt dat jouw vakinhoud ondergeschikt is aan het pedagogisch handelen?
- als de leerlingen bij jou op school, binnen de vakken, kunnen kiezen hoe ze aan de leerdoelen werken?
- als de leeromgeving op school aantrekkelijk is en ruimte biedt?
- als de leerlingen in jouw school zich eigenaar tonen van die leeromgeving?
- als er bij jou op school gewerkt wordt vanuit gespreid leiderschap op basis van vertrouwen?

En breder: wat zou er veranderen in onze onderwijscultuur...

- als je de hete adem van de examens niet in je nek zou voelen?
- als je lestaak niet groter is dan 20 uur?
- als je wekelijks standaard 4 uur in de week hebt om met collega's te sparren over onderwijs en samen lessen te ontwikkelen?

Welke kleine stap zou jij kunnen zetten in jouw les of je pedagogische of didactische aanpak?

Welke stap zouden jullie als school kunnen zetten?

Wat kan er WEL?!

Wij gaan het gesprek graag met je aan.

Jannie Steegenga en Ella Kwakkestein
LinQue Consult, Houten
www.linqueconsult.nl
janniesteegenga@linqueconsult.nl
ellakwakkestein@linqueconsult.nl

Hoe werkt het Finse onderwijs?

Finse leerlingen kunnen op hun zesde jaar naar de pre-school. Hier wordt op spelende wijze een basis gelegd voor lezen, schrijven en rekenen.

Vanaf hun zevende zijn kinderen leerplichtig en gaan ze naar de elementary school (van 7 tot 15 jaar).

Op hun 12de gaat de elementary school over in de Lower Secondary school. De leerlingen blijven dan meestal in hetzelfde gebouw. Er vindt *geen* vorm van niveau-indeling plaats. Wat anders wordt is dat ze overgaan van 1 vaste leerkracht voor de klas naar lessen van vakdocenten. Pas als de leerlingen 15 zijn, maken ze een keuze.

De leerlingen die meer 'handsmart' zijn gaan naar het Vocational onderwijs (beroepsgericht onderwijs/mbo). Zij kunnen daarna doorstromen naar een 'Polytechnics' opleiding waar zij een HBO bachelor of HBO Master kunnen doen.

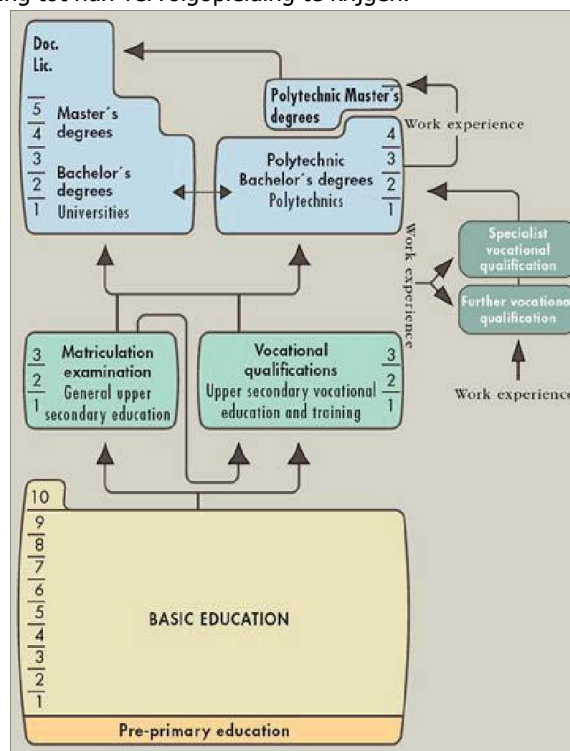
Is een leerling meer 'booksmart' dan kan hij naar Highschool of Upper Secondary school. Daar bereiden ze zich 3 jaar voor op hun vervolgstudie op HBO of Universiteit of HBO (Polytechnic). In deze drie jaar werken ze in periodes van 7 weken. Ze kiezen 2 tot 6 'courses' per periode. Iedere course krijgen ze 3x per week in lessen van 75 minuten. Na 6 weken is de course afgelopen en in de zevende week hebben ze de tijd hem goed af te ronden in de vorm van een test, werkstuk, presentatie, film enz. Een course niet gehaald? Dan doe je hem over, net zolang tot je hem wel haalt. Meer dan 3 lessen gemist? Ook dan doe je de course over. (Uitzonderingen daargelaten, in overleg met de leraar).

Het landelijk curriculum in Finland is een globaal curriculum met veel ruimte. Hierdoor hebben scholen en leraren veel autonomie bij het ontwerpen van hun onderwijsprogramma. Per gemeente kunnen speerpunten worden aangewezen. In de gemeente Espoo is dat bijvoorbeeld 'respect'.

Er is geen inspectie en de kwaliteit van het onderwijs wordt gevolgd door schoolleiding en gemeente.

Er is geen centraal schriftelijk eindexamen, zoals bij ons. Aan het einde van de upper secondary kunnen leerlingen een examen doen dat gericht is op toelating tot de universiteit of het hbo.

Halen ze dat examen niet, dan kunnen ze daarna, op eigen gelegenheid, een toelatingsexamen doen op de vervolgopleiding van hun keuze. Deze toelatingsexamens zijn naar verhouding zwaarder en vragen veel zelfstudie. Dus leerlingen proberen echt om via het examen op school toelating tot hun vervolgopleiding te krijgen.

We hebben deze reis gemaakt met ict&e, onder begeleiding van Bob Hofman. Samen met docenten van het H.N. Werkman Stadslyceum, het Praedinius Gymnasium en Leon van Gelder uit Groningen en RSB Brokdele uit Breukelen en 6 leerlingen van het H.N. Werkman Stadslyceum.

Op drie scholen zijn we gastvrij ontvangen: Lumon Lukio in Vanta (upper secondary school), Saunalahti Koula in Espoo (elementary school) en Normal Lyceum Helsinki (lower secondary, en tevens opleidingsschool).

We mochten sfeer proeven op de school en in de klassen. De Nederlandse leerlingen hebben een week meegelopen op Lumon Lukio met hun maatje uit het gastgezin waar ze vertoefden.